

اصول قانون اساسی

در پروتوکل نظرات شورای نگهبان

عنوان

اصل چهل و نهم

شماره مسلسل: ۱۳۹۳۰۱۵۶

تاریخ: ۱۳۹۳/۱۰/۶

یژوهشکده شورای نگهبان

شناسنامه

عنوان:

اصول قانون اساسی در پرتو نظرات شورای نگهبان

اصل چهل و نهم

تدوین:

محمد فتحی

ناظر علمی:

کاظم کوهی

شماره مسلسل: ۱۳۹۳۰۱۵۶

تاریخ انتشار: ۱۳۹۳/۱۰/۶

پژوهشکده شورای نگهبان

بلاغ

فهرست مطالب

- ۲..... اصل چهل و نهم.....
- ۱- نظرات شورای نگهبان در خصوص مصوبات مجلس شورای اسلامی..... ۲.....
- ۱-۱. نظر شورای نگهبان در خصوص لایحه راجع به نحوه اجرای اصل ۴۹ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران..... ۲.....
- ۱-۲. نظر شورای نگهبان در خصوص طرح لغو لایحه قانونی راجع به املاک وراثت اسماعیل قشقایی و سهراب بهادری قشقایی..... ۵.....
- ۲- نظرات شورای نگهبان در خصوص اساسنامه‌های مصوب هیئت وزیران..... ۶.....
- ۳- نظرات تفسیری و مشورتی شورای نگهبان..... ۶.....
- ۳-۱. نظریه تفسیری شورای نگهبان در خصوص استعلام نخست وزیر:..... ۶.....
- ۴- نظرات شورای نگهبان در پاسخ به استعلامات اشخاص حقیقی و حقوقی..... ۷.....
- ۵- تذکره‌های ارشادی و قانونی شورای نگهبان..... ۷.....

اصل چهل و نهم

دولت موظف است ثروت‌های ناشی از ربا، غضب، رشوه، اختلاس، سرقت، قمار، سوء استفاده از موقوفات، سوء استفاده از مقاطعه‌کاری‌ها و معاملات دولتی، فروش زمین‌های موات و مباحات اصلی، دایر کردن اماکن فساد و سایر موارد غیرمشروع را گرفته و به صاحب حق رد کند و در صورت معلوم نبودن او به بیت‌المال بدهد. این حکم باید با رسیدگی و تحقیق و ثبوت شرعی به وسیله دولت اجرا شود.

۱- نظرات شورای نگهبان در خصوص مصوبات مجلس شورای اسلامی

۱-۱. نظر شماره ۱۰۷۹۱ مورخ ۱۳۶۲/۱۲/۱۵ شورای نگهبان در خصوص لایحه راجع به نحوه اجرای اصل ۴۹ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۶۲/۱۱/۲۴ مجلس شورای اسلامی:

۱-۱-۱. چون ظاهر تعیین مدت یک سال برای بررسی سوابق وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها و ... در ماده (۴)^۱، محدود کردن مفاد اصل ۴۹ قانون اساسی به گذشته می‌باشد و شامل

۱. ماده ۴- در اجرای ماده (۳) این قانون هر یک از وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها و شرکت‌ها و دستگاه‌های دولتی و وابسته به دولت و شهرداری‌ها موظفند سوابق همه وزراء، معاونان، مدیران کل وزارتخانه و استان، ذی‌حسابی‌ها، استانداران، فرمانداران، شهرداران، رؤسا و مدیریت‌ها و سرپرستان سازمان‌ها و شرکت‌ها و حسب مورد پرونده‌های طرفین قراردادها و مقاطعه‌کاری‌ها و سوءاستفاده‌ها و تبانی‌های غیرقانونی و افراد و عوامل حیف و میل بیت‌المال را حداکثر ظرف یک سال بررسی و هرگاه به موارد مشمول اصل ۴۹ قانون اساسی برخورد نمودند، به صورت شکایت، دادخواست و یا گزارش در محاکم قضایی صالحه طرح نمایند. [ماده ۳- به منظور اجرای اصل چهل و نهم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، شورای عالی قضایی موظف است در مرکز هر یک از استان‌های کشور و شهرستان‌هایی که لازم بداند شعبه یا شعبی از دادگاه انقلاب را جهت رسیدگی و ثبوت شرعی دعاوی مطروحه معین نماید.]

مصوبه اصلاحی مورخ ۱۳۶۳/۵/۱۷ مجلس به منظور رفع ایراد شورا:

ماده ۴- در اجرای ماده (۳) این قانون هر یک از وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها و شرکت‌ها و دستگاه‌های دولتی و وابسته به دولت و شهرداری‌ها موظفند سوابق همه وزراء، معاونان، مدیران کل وزارتخانه و استان، ذی‌حسابی‌ها، استانداران، فرمانداران، شهرداران، رؤسا و مدیریت‌ها و سرپرستان سازمان‌ها و شرکت‌ها و حسب مورد پرونده‌های طرفین قراردادها و مقاطعه‌کاری‌ها و سوءاستفاده‌ها و تبانی‌های غیرقانونی و افراد و عوامل حیف و میل بیت‌المال را بررسی و هرگاه به موارد مشمول اصل ۴۹ قانون اساسی برخورد نمودند، به صورت شکایت، دادخواست و یا گزارش در محاکم قضایی صالحه طرح نمایند.

با توجه به عدم اظهارنظر شورای نگهبان در مهلت قانونی مقرر در اصل ۹۴ قانون اساسی در خصوص لایحه راجع به نحوه اجرای اصل ۴۹ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، مصوبه‌ی مذکور از سوی مجلس برای

آینده نمی‌گردد، اطلاق ماده مزبور از این حیث با اصل ۴۹ مغایر شناخته شد.

۱-۱-۲. ماده (۵) که دادگاه را موظف نموده رأساً وارد رسیدگی به اموال و دارایی افراد شود، بدون اینکه از طرف دولت یا هر ذی‌نفع دیگری اقامه دعوی به عمل آید، مغایر اصول ۴۹ و ۱۵۶ قانون اساسی و موازین قضایی شرع است. طبیعی است که ماده (۶) نیز [که] به این صورت تنظیم شده، با توجه به نظر فوق قابل عمل نخواهد بود.^۱

اجرا به دولت ابلاغ گردید.

۱. ماده ۵- دادگاه موظف است رأساً نسبت به مشروعیت اموال و دارایی اشخاص حقیقی یا حقوقی در موارد زیر رسیدگی نموده و حکم مقتضی را صادر نماید، هر چند تا تاریخ تصویب این قانون در دادگاه‌ها قرار منع تعقیب یا حکم برائت نسبت به جرایم غیرمالی آنان صادر شده باشد.

۱- کارمندان ساواک منحل

۲- کسانی که عضویت یا فعالیت در تشکیلات فراماسونری و ارتباط با سازمان‌های جاسوسی بین‌المللی داشته‌اند.

۳- اعضا و صاحبان سهام در مؤسسات و شرکت‌های مصادره شده به حکم دادگاه‌های انقلاب یا چند ملیتی و شرکت‌ها و مؤسسات آمریکایی و اسرائیلی و انگلیسی

۴- کلیه وزراء و معاونین آنان، استانداران، سفراء، وزیران مختار، رؤسای کل بانک مرکزی و مدیران کل بانک‌های خصوصی و دولتی، مدیران عامل سازمان‌های دولتی و مؤسسات وابسته به دولت، مدیران کل ثبت اسناد و املاک و اوقاف و رؤسای گمرک در رژیم گذشته

۵- نمایندگان مجلسین شورای ملی و سنای سابق

۶- رؤسای دیوان عالی کشور، دادستان‌های کل کشور، رؤسای دادرسی و دادستان‌های ارتش در رژیم گذشته

۷- امرای ارتش و ژاندارمری و شهربانی و جانشینان آنان در رژیم گذشته

۸- اشخاصی که در رژیم سابق مجری یا ناظر بر اجرای طرح مراکز و ساختمان‌های اختصاصی نظیر زندان‌ها، مراکز اطلاعاتی، پایگاه‌های سری، کاخ‌ها، مراکز ساواک بوده‌اند و کلیه مقاطعه‌کاران و شرکت‌های مهندسی مشاور که خارج از میزان مقرر و بدون رعایت ضوابط ظرفیت ارجاع کار در یک گروه یا درجه‌بندی خاص، ظرفیت ارجاع کارشان تغییر داده شده است.

۹- صاحبان قمارخانه‌ها، کازینوها، کاپاره‌ها و دایرکنندگان اماکن فحشا و فساد و مراکز تولید و توزیع مواد غذایی و کالای حرام

۱۰- صاحبان سینما و تئاتر و استودیو در رژیم سابق

۱۱- شرکت‌های پیمانکاری و ساختمانی، مهندسی مشاور، بازرگانی، صنعتی و امثال آنها که از خانواده و اقربای پهلوی یا اقربای درجه یک مقامات مملکتی به شرح مندرج در قانون منع مداخله کارکنان دولت مصوب ۱۳۳۷ در آن صاحب سهم بوده‌اند.

۱۲- کلیه اشخاص حقیقی و حقوقی که دارای نمایندگی انحصاری شرکت‌های بزرگ خارجی بوده و به امر صادرات یا واردات کالا بالمباشره یا مع‌الواسطه اشتغال داشته‌اند.

۱۳- کلیه اشخاص حقیقی یا حقوقی که مبادرت به فروش یا تصاحب اراضی موات و مباحات اصلی نموده‌اند.

ماده ۶- اشخاص حقیقی و حقوقی مذکور در ماده (۵) مکلفند ظرف سه ماه از تاریخ ابلاغ داگاه، صورت

۱-۳. ظاهر اصل ۴۹ قانون اساسی این است که ثروت ناشی از راه نامشروع

اموال و دارایی خود و خانواده تحت تکفل خود را به دادگاه تسلیم و رسید آن را دریافت دارند.

مصوبه اصلاحی مورخ ۱۳۶۳/۵/۱۷ مجلس به منظور رفع ایراد شورا:

ماده ۵- دادستان موظف است رأساً نسبت به اموال و دارایی اشخاص حقیقی و حقوقی در موارد زیر که آنها را با توجه به دلایل و امارات موجود، نامشروع و متعلق به بیت‌المال یا امور حسبه تشخیص دهد از دادگاه صالح، رسیدگی و حکم مقتضی را تقاضا نماید.

تبصره- در مورد اصل ۴۹ نسبت به دعوی شخصی پس از شکایت شاکی، دادگاه رسیدگی خواهد کرد.

۱- کارمندان ساواک منحل

۲- کسانی که عضویت یا فعالیت در تشکیلات فراماسونری و ارتباط با سازمان‌های جاسوسی بین‌المللی داشته‌اند.

۳- اعضاء و صاحبان سهام در مؤسسات و شرکت‌های مصاده شده به حکم دادگاه‌های انقلاب یا چند ملیتی و شرکت‌ها و مؤسسات آمریکایی و اسرائیلی و انگلیسی

۴- کلیه وزراء و معاونین آنان، استانداران، سفراء، وزیران مختار، رؤسای کل بانک مرکزی و مدیران کل بانک‌های خصوصی و دولتی، مدیران عامل سازمان‌های دولتی و مؤسسات وابسته به دولت، مدیران کل ثبت اسناد و املاک و اوقاف و رؤسای گمرک در رژیم گذشته

۵- نمایندگان مجلسین شورای ملی و سنای سابق

۶- رؤسای دیوان عالی کشور، دادستان‌های کل کشور، رؤسای دادرسی و دادستان‌های ارتش در رژیم گذشته

۷- امرای ارتش و ژاندارمری و شهربانی و جانشینان آنان در رژیم گذشته

۸- اشخاصی که در رژیم سابق مجری یا ناظر بر اجرای طرح مراکز و ساختمان‌های اختصاصی نظیر زندان‌ها، مراکز اطلاعاتی، پایگاه‌های سری، کاخ‌ها، مراکز ساواک بوده‌اند و کلیه مقاطعه‌کاران و شرکت‌های مهندسی مشاور که خارج از میزان مقرر و بدون رعایت ضوابط ظرفیت ارجاع کار در یک گروه یا درجه‌بندی خاص، ظرفیت ارجاع کارشان تغییر داده شده است.

۹- صاحبان قمارخانه‌ها، کازینوها، کاباره‌ها و دایرکنندگان اماکن فحشا و فساد و مراکز تولید و توزیع

مواد غذایی و کلاهی حرام

۱۰- صاحبان سینما و تئاتر و استودیو در رژیم سابق

۱۱- شرکت‌های پیمانکاری و ساختمانی، مهندسی مشاور، بازرگانی، صنعتی و امثال آنها که از خانواده و اقربای پهلوی یا اقربای درجه یک مقامات مملکتی به شرح مندرج در قانون منع مداخله کارکنان دولت مصوب ۱۳۳۷ در آن صاحب سهم بوده‌اند.

۱۲- کلیه اشخاص حقیقی و حقوقی که دارای نمایندگی انحصاری شرکت‌های بزرگ خارجی بوده و به امر صادرات یا واردات کالا بالمباشره یا مع‌الواسطه اشتغال داشته‌اند.

۱۳- کلیه اشخاص حقیقی یا حقوقی که مبادرت به فروش یا تصاحب اراضی موات و مباحات اصلی نموده‌اند.

ماده ۶- اشخاص حقیقی و حقوقی مذکور در ماده (۵) مکلفند ظرف سه ماه از تاریخ ابلاغ دادگاه، صورت اموال و دارایی خود و خانواده تحت تکفل خود را به دادگاه تسلیم و رسید آن را دریافت دارند.

با توجه به عدم اظهارنظر شورای نگهبان در مهلت قانونی مقرر در اصل ۹۴ قانون اساسی در خصوص لایحه راجع به نحوه اجرای اصل ۴۹ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، مصوبه‌ی مذکور از سوی مجلس برای اجرا به دولت ابلاغ گردید.

شخص ثروتمند، خواه به صورت عین باشد یا عوَض، باید گرفته شود و ضمان ایادی متعاقبه و دعاوی که بر آنها وارد می‌شود، با اصل ارتباطی ندارد و به طور عادی و طبق قواعد کلی عمل می‌شود. بنابراین چون مفاد ماده (۹) از مصادیق اصل ۴۹ قانون اساسی نیست، ذکر آن در این لایحه و اجرای حکم بر ایادی متعاقبه، طبق مقررات مربوط به اصل ۴۹، مغایر قانون اساسی می‌باشد.

۱-۱-۴. مواد (۱۱) و (۱۴) نیز در ارتباط با ماده (۵) که مورد اشکال قرار گرفت، طبعاً باید اصلاح شود.^۲

۲-۱. نظر شماره ۳۰۶۰ مورخ ۱۳۶۷/۹/۲ شورای نگهبان در خصوص طرح لغو لایحه قانونی راجع به املاک وراثت اسماعیل قشقایی و سهراب بهادری قشقایی

۱. ماده ۹- اگر در ضمن دادرسی معلوم گردد که اموال و دارایی نامشروع به نحوی از متصرف نامشروع منتقل به دیگری شده است و فعلاً در اختیار او نیست، متصرف فعلی این اموال و دارایی، بنا بر حکم ضمان ایادی متعاقبه، ضامن است و نسبت به عین مال طبق ماده (۷) رفتار خواهد شد.

مصوبه اصلاحی مورخ ۱۳۶۳/۵/۱۷ مجلس به منظور رفع ایراد شورا:

ماده ۹- اگر در ضمن دادرسی معلوم گردد که اموال و دارایی نامشروع به نحوی از متصرف نامشروع منتقل به دیگری شده است و فعلاً در اختیار او نیست، متصرف فعلی این اموال و دارایی، بنا بر حکم ضمان ایادی متعاقبه، ضامن است و نسبت به عین مال طبق ماده (۷) رفتار خواهد شد.

با توجه به عدم اظهار نظر شورای نگهبان در مهلت قانونی مقرر در اصل ۹۴ قانون اساسی در خصوص لایحه راجع به نحوه اجرای اصل ۴۹ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، مصوبه‌ی مذکور از سوی مجلس برای اجرا به دولت ابلاغ گردید.

۲. ماده ۱۱- مشروعیت مالکیت ورثه بر میراث اشخاص مذکور در ماده (۵) این قانون، فرع بر مشروع بودن مالکیت مورث بر آن اموال است.

ماده ۱۴- هرگونه نقل و انتقال اموال موضوع اصل ۴۹ قانون اساسی به منظور فرار از مقررات این قانون پس از اثبات، باطل و بلااثر است. انتقال‌گیرنده در صورت مطلع بودن و انتقال‌دهنده به مجازات کلاهبرداری محکوم خواهد شد.

مصوبه اصلاحی مورخ ۱۳۶۳/۵/۱۷ مجلس به منظور رفع ایراد شورا:

ماده ۱۱- مشروعیت مالکیت ورثه بر میراث اشخاص مذکور در ماده (۵) این قانون، فرع بر مشروع بودن مالکیت مورث بر آن اموال است.

ماده ۱۴- هرگونه نقل و انتقال اموال موضوع اصل ۴۹ قانون اساسی به منظور فرار از مقررات این قانون پس از اثبات، باطل و بلااثر است. انتقال‌گیرنده در صورت مطلع بودن و انتقال‌دهنده به مجازات کلاهبرداری محکوم خواهد شد.

با توجه به عدم اظهار نظر شورای نگهبان در مهلت قانونی مقرر در اصل ۹۴ قانون اساسی در خصوص لایحه راجع به نحوه اجرای اصل ۴۹ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، مصوبه‌ی مذکور از سوی مجلس برای اجرا به دولت ابلاغ گردید.

مصوب ۱۳۶۷/۸/۱۵ مجلس شورای اسلامی:

۱-۲-۱. ماده واحده از این نظر که مستلزم احیاء قوانینی است که در رژیم طاغوت در رابطه با موضوع مذکور در این ماده به تصویب رسیده و از جهات گوناگون مخالف شرع بوده است و نیز از این نظر که موجب نادیده گرفتن حقوق شرعی افراد است، خلاف موازین شرعی شناخته شد. و از این جهت که اطلاقش ناقض حقوق مکتسبه مشروع اشخاص است، به خصوص نسبت به اموالی که مطابق تبصره یک لایحه قانونی شورای انقلاب از ناحیه دولت جمهوری اسلامی ایران در اختیار آنان قرار گرفته است، با اصل ۴۷ قانون اساسی که مالکیت مشروع را محترم دانسته و با اصل ۴۹ قانون اساسی که صرفاً ثروت‌های غیرمشروع را، آن هم پس از رسیدگی و تحقیق و ثبوت شرعی، قابل استرداد می‌داند، مغایر است.^۱

۲- نظرات شورای نگهبان در خصوص اساسنامه‌های مصوب هیئت وزیران

۳- نظرات تفسیری و مشورتی شورای نگهبان

۳-۱. نظریه تفسیری شماره ۹۳۴۸ مورخ ۱۳۶۶/۱۰/۲۴ شورای نگهبان در خصوص استعلام نخست وزیر:

شماره: ۵۳۰۱۸

تاریخ: ۱۳۶۶/۷/۱۲

شورای محترم نگهبان

نظر به اینکه اخذ بهره و خسارات تأخیر تأدیه توسط دولت، مؤسسات و شرکت‌های ایرانی از دولت‌ها و مؤسسات و شرکت‌های خارجی بر اساس قراردادهای منعقدۀ غالباً از سوی اطراف و مراجع خارجی، مغایر با موازین اسلامی و اصول ۴۳ و ۴۹ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران قلمداد می‌گردد، علی‌هذا خواهشمند است با توجه به اینکه اصول قانون اساسی حاکم بر روابط اتباع ایرانی است، در اجرای اصول ۴ و ۹۸

۱. برای آگاهی تفصیلی نسبت به مستندات قانونی این نظر، رجوع کنید به همین مجموعه، ذیل اصل چهل و هفتم، شماره ۱-۳-۱.

قانون اساسی اعلام نظر فرمایند:

«آیا حق اخذ بهره و خسارات تأخیر تأدیه توسط دولت و مؤسسات و شرکت‌های ایرانی از دولت‌ها، مؤسسات و شرکت‌های خارجی که در قراردادهای منعقد شده ملحوظ یا بر اساس آنها ایجاد شده یا می‌شود و بنا به تفحص و تشخیص طرف ایرانی، اطراف و مراجع خارجی به لحاظ مبانی عقیدتی خود دریافت این وجوه را ممنوع ندانسته و حتی قانونی و یا مشروع می‌دانند، مغایرتی با احکام و موازین شرع مقدس اسلام و یا اصول قانون اساسی دارد؟»

میرحسین موسوی

نخست وزیر

شماره: ۹۳۴۸

تاریخ: ۱۳۶۶/۱۰/۲۴

جناب آقای مهندس موسوی

نخست وزیر محترم جمهوری اسلامی ایران

عطف به نامه شماره ۵۳۰۱۸ مورخ ۱۳۶۶/۷/۱۲، موضوع در جلسه شورای نگهبان مطرح و مورد بحث و بررسی قرار گرفت، نظر تفسیری شورای نگهبان به شرح ذیل اعلام می‌گردد:

«دریافت بهره و خسارات تأخیر تأدیه از دولت‌ها و مؤسسات و شرکت‌ها و اشخاص خارجی که بر حسب مبانی عقیدتی خود دریافت آن را ممنوع نمی‌دانند، شرعاً مجاز است؛ لذا مطالبه وصول این گونه وجوه مغایر با قانون اساسی نیست و اصول چهل و سوم و چهل و نهم قانون اساسی شامل این مورد نمی‌باشد.»

دبیر شورای نگهبان

لطف‌الله صافی

۴- نظرات شورای نگهبان در پاسخ به استعلامات اشخاص حقیقی و حقوقی

۵- تذکرات ارشادی و قانونی شورای نگهبان

امام خمینی (ره):

وازشورای محترم نکهبان می خواهم و توصیه می کنم، چه در نسل حاضر و
چه در نسل های آینده که با کمال دقت و قدرت و طایف اسلامی و ملی خود
را ایا و تحت تاثیر بیچ قدرتی واقع نشوند و از قوانین مخالف با شرع مطهر و
قانون اساسی بدون بیچ ملاحظه ای جلوگیری نمایند.

(صحیفه امام، ج ۲۱، ص ۴۲۲)

بزهشکده شورای نکهبان

آدرس: تهران، خیابان شهید سپهبد
قرنی، کوچه خسرو، پلاک ۱۲
صندوق پستی: ۱۴۶۳ - ۱۳۱۴۵
تلفکس: ۰۲۱ - ۸۸۳۲۵۰۴۵
info@shora-rc.ir
www.shora-rc.ir